

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGUYỄN THỊ TRANG NHUNG

CHỦ ĐỀ BIÊN ĐẢO TRONG SÁNG TÁC
CỦA TRẦN ĐĂNG KHOA

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

THÁI NGUYÊN - 2017

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGUYỄN THỊ TRANG NHUNG

**CHỦ ĐỀ BIÊN ĐẢO TRONG SÁNG TÁC
CỦA TRẦN ĐĂNG KHOA**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã ngành: 60.22.01.21

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS.LUÛ KHÁNH THƠ

THÁI NGUYÊN - 2017

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng. Các kết quả nghiên cứu trong luận văn đều trung thực và chưa từng được công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Trang Nhung

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn thạc sĩ này, tác giả xin trân trọng cảm ơn Ban Giám hiệu, Khoa Sau đại học, Khoa Văn - Xã hội, Trường Đại học Khoa học - Đại học Thái Nguyên và các Thầy, Cô giáo đã trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ trong suốt quá trình học tập.

Đặc biệt, tác giả xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới giảng viên hướng dẫn - PGS.TS.Lưu Khánh Thơ đã luôn tận tình hướng dẫn, chỉ bảo trong suốt thời gian tác giả nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Cuối cùng, xin gửi lời cảm ơn đến gia đình, người thân, bạn bè và đã giúp đỡ, động viên, tạo điều kiện để tác giả hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Trang Nhung

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	2
3. Đối tượng và mục tiêu nghiên cứu	6
4. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	6
5. Phạm vi nghiên cứu	7
6. Cấu trúc luận văn	7
7. Đóng góp của luận văn	7
Chương 1. HÀNH TRÌNH SÁNG TẠO VÀ SỰ HÌNH THÀNH CHỦ ĐỀ BIỂN ĐẢO TRONG SÁNG TÁC CỦA TRẦN ĐĂNG KHOA	8
1.1. Khái quát các chặng đường sáng tác của Trần Đăng Khoa	8
1.1.1 Thời kì niên thiếu	8
1.1.2. Thời kì trưởng thành.....	13
1.2.Những yếu tố hình thành và phát triển hồn thơ Trần Đăng Khoa	17
1.2.1.Nguồn cội văn học dân gian của quê hương	17
1.2.2. Truyền thống gia đình	23
1.2.3. Ảnh hưởng của các nhà thơ bậc thầy trong làng thơ Việt Nam hiện đại.....	25
1.2.4. Không khí sáng tác thơ ca thời chống Mĩ cứu nước	28
1.3. Những cơ sở nảy sinh chủ đề biển đảo trong sáng tác của Trần Đăng Khoa	30
1.3.1. Bối cảnh văn hóa - xã hội thời kì hậu chiến	30
1.3.2. Quan điểm nghệ thuật của Trần Đăng Khoa	33
Tiểu kết chương 1.....	36
Chương 2. SỰ THỂ HIỆN CHỦ ĐỀ BIỂN ĐẢO TRONG SÁNG TÁC CỦA TRẦN ĐĂNG KHOA	37
2.1. Khẳng định chủ quyền lãnh thổ	37

2.2. Ngợi ca vẻ đẹp thiên nhiên, đất nước, con người Việt Nam	47
2.3. Tiếng thơ ca ngợi tình yêu đôi lứa	58
Tiểu kết chương 2.....	67
Chương 3. NGHỆ THUẬT THỂ HIỆN CHỦ ĐỀ BIỂN ĐẢO TRONG	
SÁNG TÁC CỦA TRẦN ĐĂNG KHOA	68
3.1 Hệ thống biểu tượng	68
3.1.1. Khái niệm biểu tượng nghệ thuật	68
3.1.2. Biểu tượng cánh buồm	71
3.1.3. Biểu tượng tàu và biển	73
3.1.4. Biểu tượng cánh chim hải âu.....	77
3.2. Giọng điệu.....	79
3.2.1. Trữ tình, trong sáng, thiết tha	80
3.2.2. Triết lí, suy tư	82
3.3. Ngôn ngữ giản dị, gần gũi và giàu nhạc điệu	85
3.3.1. Ngôn ngữ giản dị, gần gũi	85
3.3.2. Ngôn ngữ giàu nhạc điệu.....	88
3.4. Biện pháp tu từ.....	91
3.4.1. Nhân hóa.....	91
3.4.2. So sánh.....	95
Tiểu kết chương 3.....	99
KẾT LUẬN	100
TÀI LIỆU THAM KHẢO	103

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Lãnh thổ Việt Nam không chỉ bao gồm phần đất liền mà còn phải kể đến không phận và vùng lãnh hải thiêng liêng của Tổ quốc. Ngay từ xa xưa ý thức giữ gìn tài sản quý báu ấy đã luôn được cha ông ta coi trọng, đề cao. Biển là quà tặng vô giá của thiên nhiên dành tặng cho con người Việt Nam. Biển đóng vai trò vô cùng quan trọng trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ tổ quốc cả trong lịch sử, hiện tại và tương lai. Việt Nam với 63 tỉnh thành thì trong đó có tới 28 tỉnh, thành phố giáp biển. Biển không chỉ đem đến nhiều nguồn lợi cho cư dân người Việt mà biển còn là cửa ngõ để nước ta giao lưu kinh tế trong khu vực và trên thế giới, là nơi trao đổi và gặp gỡ với nhiều nền văn hóa. Biển nước ta được ví như mặt tiền, sân trước, cửa ngõ quốc gia; biển, đảo, thềm lục địa và đất liền hình thành phen dậu, chiến lũy nhiều lớp, nhiều tầng, bố trí thành tuyến phòng thủ liên hoàn bảo vệ Tổ quốc.

“Bao đời nay, biển đảo luôn là vẻ đẹp tráng lệ của mỗi miền quê, là địa danh ghi dấu những chiến công hiển hách của lịch sử chống ngoại xâm, là bản sắc văn hoá và là nguồn cảm hứng bất tận của văn học nghệ thuật... Trong bức tranh toàn cảnh của văn học Việt Nam nói chung, chủ đề biển đảo làm nên một dòng chảy liên tục, xuyên suốt từ văn học dân gian sang văn học viết gồm nhiều thể loại như thơ, phú, kí, truyện ngắn, tiểu thuyết... Mỗi giai đoạn, mỗi thể loại sẽ có những kiểu sáng tác và hệ hình thi pháp riêng nhưng chung quy đều hướng tới việc khám phá đời sống con người cùng những đa dạng về sinh thái học: Cảnh sắc thiên nhiên, chân dung tâm hồn, phong tục tập quán, nguyên tắc và văn hoá ứng xử trước biển... Biển đảo, do vậy, là một đề tài vừa mang tính duy mỹ, vừa có ý nghĩa nhân văn sâu sắc. Đây thực sự là một lưu vực lớn trong địa lí văn chương Việt” [64].

Không chỉ là không gian dành riêng cho đôi lứa, khi đến với biển mỗi người trong chúng ta như được tiếp thêm sinh lực, bỏ lại sau lưng những bon chen của cuộc sống hàng ngày, ta như đắm chìm trong thiên nhiên, nhẹ nhõm và thư thái, biển là người bạn luôn lắng nghe ta chia sẻ, giải bày. Phải chăng khi đến với biển mỗi người trong chúng ta dễ dàng tìm được sự đồng điệu giữa tâm trạng và cảnh quan do đó chủ đề biển đảo đã trở thành nguồn cảm hứng sáng tác của nhiều tác giả như Xuân Diệu, Chế Lan Viên, Xuân Quỳnh, Hữu Thỉnh...

Trần Đăng Khoa là một tác giả có một diện mạo riêng, khá độc đáo trong nền thơ Việt Nam hiện đại. Thời niên thiếu với “*Góc sân và khoảng trời*” cánh thơ Trần Đăng Khoa đã bay xa đến với mọi miền đất nước như biên cương, hải đảo để khai thác những khía cạnh mới mẻ, khám phá, tìm tòi và trải nghiệm những điều thú vị ở những địa hạt ít người đặt chân tới. Chủ đề biển đảo là cảm hứng chủ đạo làm nên giá trị rất riêng của nhà thơ Trần Đăng Khoa. Một trong những nơi nhà thơ hái lượm được nhiều thi tứ nhất là Trường Sa, “*cái giọt máu thiêng liêng dưới ngầu ngầu bọt sóng*” của Tổ quốc thân yêu.

Đọc chùm thơ viết về Trường Sa của Trần Đăng Khoa, người đọc bắt gặp nhà thơ lúc này là anh lính Hải quân chững chạc, có lúc anh đứng bên “*Cây bão táp đảo Nam Yết*” để cảm nhận nhựa sống dẻo dai, bền bỉ của nó, có lúc xao xuyến cùng “*Cô tổng đài hải đảo*”, có lúc tếu táo, hóm hỉnh cùng “*Lính đảo hát trường ca trên đảo*”, có lúc khao khát mong chờ đến rục rịch “*Đợi mưa trên đảo Sinh Tôn*”. Không gian sống cùng đồng đội ở Trường Sa, Trần Đăng Khoa được tôi luyện dần dày qua thời gian bám trụ giữa bão táp phong ba. Thời gian ấy là quãng thời gian đáng nhớ trong cuộc đời của anh, khó khăn thử thách chỉ giúp người lính tôi luyện và từ đó tình đồng đội, ý chí kiên cường, lòng trung thành với Tổ quốc được soi sáng.

Khảo sát các công trình nghiên cứu chúng tôi thấy chưa có nhiều luận văn, luận án nghiên cứu “*Chủ đề biển đảo trong sáng tác của Trần Đăng Khoa*”. Chọn đề tài: “*Chủ đề biển đảo trong sáng tác của Trần Đăng Khoa*” chúng tôi muốn bước đầu nghiên cứu một cách hệ thống, toàn diện những đặc điểm riêng biệt của đề tài cũng như những đóng góp của tác giả với đời sống văn học đương đại. Đồng thời đặt trong bối cảnh nước ta đang sục sôi xây dựng biển đảo và bảo vệ chủ quyền đất nước đề tài góp phần khẳng định tình yêu biển đảo, yêu quê hương đất nước là một mạch nguồn không bao giờ vơi cạn trong văn học.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

2.1. Những bài nghiên cứu chung về Trần Đăng Khoa

Trần Đăng Khoa là một nhà thơ đặc biệt. Vì vậy có nhiều người yêu thơ, nghiên cứu thơ, văn của anh cũng là điều dễ hiểu. Mỗi người một giọng điệu, một cách hiểu, một thái độ.

Phương diện thứ nhất đề tài nghiên cứu những nhận định chung về Trần Đăng Khoa. Những bài phê bình thơ Trần Đăng Khoa chủ yếu được in trên nhiều tờ báo, ta có thể kể đến một số bài viết sau: Đọc “*Góc sân và khoảng trời*”. In trên báo Nhân dân số 7344(9/6/1974) của tác giả Phong Lan; đọc “*Em kể chuyện này*” của Nguyễn Hồng Kiên, Cẩm Thơ, Trần Đăng Khoa in trên báo Văn Nghệ số 452(1972- tác giả Lê Đình Ky); đọc “*Khúc hát người anh hùng*” in trên báo Văn nghệ số 29(1975- Bằng Sỹ Nguyên); đọc tập thơ “*Thư viết bên cửa sổ máy bay*” in trong tạp chí Văn nghệ Quân đội tháng 2/1987 - Hồng Diệu.

Nghiên cứu phê bình gần đây nhất viết về thơ Trần Đăng Khoa tương đối đầy đủ phải kể đến cuốn “*Trần Đăng Khoa thân đồng thi ca*” (Nhà xuất bản văn hóa - Thông tin, tháng 3/2000 của nhà phê bình nghiên cứu Vũ Nho). Vũ Nho được nghe nói về thơ Trần Đăng Khoa khi đang còn là một sinh viên của Đại Từ (Thái Nguyên) với sự cảm phục, yêu mến. Cái tình ấy cứ theo ngày tháng mà sâu đậm mãi thêm. Và rồi cuốn sách “*Trần Đăng Khoa thân đồng thi ca*” đã ra đời. Cuốn sách có 3 phần, phần 1 giới thiệu khái quát về thơ Trần Đăng Khoa, phần 2 là một số bài bình của tác giả về những bài thơ tâm đắc trong tập thơ như “*Trăng sáng sân nhà em*”, “*Đánh thức trâu*” “*Sao không về vàng ơi*”. Phần 3 là tập hợp một số bài bình, nghiên cứu của một số tác giả về thơ Trần Đăng Khoa như N.Niculin, Phạm Hồ, Tố Hữu, Xuân Diệu, Lại Nguyên Ân - Trần Đình Sử, Phạm Khải, Lê Thường.

Trong *Mạn đàm quanh “Đảo Chìm”* do Phong Điệp thực hiện in trên Báo Văn Nghệ Trẻ số 14, đã ghi lại những nhận định của các nhà nghiên cứu phê bình như sau:

Nhà văn Nguyễn Khắc Trường đã nhận xét “*Đây là tập sách hay, được viết trong một thời gian khá dài. Qua tập sách này càng chứng tỏ thêm về khả năng văn xuôi của Trần Đăng Khoa, mà trước đây, Chân dung và đối thoại đã nói đến điều đó. Hóm và sắc sảo – có thể nói ngắn gọn về văn xuôi của Trần Đăng Khoa như vậy. Đảo chìm gồm nhiều bài nhỏ ghép lại được viết trong nhiều năm. Trần Đăng Khoa đã trả được món nợ tình thân với đồng chí, đồng đội trong những năm anh ở Hải quân, ở đảo với các chiến sĩ*”.

Nhà văn Lê Lưu nhận định rằng: *“Tất cả những truyện viết trong Đảo Chìm, Khoa đã kể cho tôi nghe không dưới 10 lần (!), nhưng đến khi đọc văn vẫn thấy cái gì như mình mới khám phá, như mới bắt gặp, như mới đột nhiên ngỡ ngàng và cứ như thần. Mà chuyện thì rõ ràng là đã nghe, kể đến thuộc lòng rồi. Theo tôi Đảo Chìm là thần bút, vì những chuyện thông thường, ai ra đảo cũng thấy thế hoặc không thấy thế mà tự nhiên có và vẫn thấy như là có thật. Ví dụ như chuyện ông tướng ngồi gác, mở ruột thừa bằng panh sa lam có thể là Khoa bịa, nhưng vẫn chấp nhận được. Ý tưởng của tác phẩm đã vượt ra ngoài những chuyện cụ thể, tưởng như rất vụn vặt. Chính vì thế nó có sức hấp dẫn đối với bạn đọc. Và dù khắt khe thế nào, tôi vẫn phải đánh giá đây là những trang văn tuyệt vời...”*

Nhà văn Phạm Ngọc Tiên cho rằng *“Trần Đăng Khoa đã chứng tỏ mình là một người lính thực sự. Anh khai thác đời sống những người lính đảo một cách tài tình, giúp người đọc hiểu được những khó khăn vất vả nơi đây, đồng thời biết yêu thương, kính trọng họ một cách tự nhiên, chân thành. Tôi đã đọc Đảo Chìm liền một mạch và không nhận thấy bất khiếm khuyết nào trong tập sách này. Nếu tôi tinh táo hơn một chút, bớt Yêu, bớt Phục, bớt Tin Khoa đi một chút, chắc chắn sẽ nhận ra khiếm khuyết trong văn của anh”*.

Nhà phê bình Ngô Vĩnh Bình cũng đánh giá rất cao về Trần Đăng Khoa: *“Có thể nói, Khoa có cái nhìn khác người, và đặc biệt là rất sâu sắc. Chính vì thế phần lớn các truyện trong Đảo Chìm viết từ trước đây rất lâu (thậm chí 15 – 20 năm) nhưng đến nay vẫn mang được tính thời sự của nó. Cho rằng Khoa may mắn hơn người khác bởi được sống trong một vùng đất “hay” như thế...cũng không sai. Nhưng nếu không có tài năng văn chương thì tất cả tư liệu quý giá ấy cũng không thể thành “thời sự” được và không thể cuốn hút được người đọc đến như thế...”*[19].

Qua các nhận định, đánh giá phê bình chúng tôi nhận thấy rằng những bài viết đi sâu phân tích về biển đảo trong các sáng tác của nhà thơ Trần Đăng Khoa không nhiều, còn tản mạn chưa sắp xếp thành hệ thống. Tiếp thu và phát triển ý kiến của những nhà nghiên cứu phê bình đi trước chúng tôi chọn đề tài *“Chủ đề biển đảo trong sáng tác của Trần Đăng Khoa”* làm đề tài nghiên cứu của mình với mong muốn sự thành công của đề tài sẽ là động lực thúc đẩy mọi người nghiên cứu sâu hơn, toàn diện hơn về mảng đề tài này trong các sáng tác của Trần Đăng Khoa.